



ОТИШАО ЈЕ ОНАКО КАКО ЈЕ ЖИВЕО: С БЛАГИМ ОСМЕХОМ

(In memoriam Томаж Шаламун)

У среду по подне отишао сам у кратку посету на први спрат зграде у љубљанској Далматиновој улици 11. Поседео сам крај пријатеља на самрти, који је лежао под великим, сугестивним платнима Метке Крашовец, своје животне сапутнице, подршке и ослонца, уметнице површине, боје и линије. Речи седамдесеттругодишњег песника већ су биле попримиле пригушени тон, а ипак је то био сасвим разговетан шапат: наклоност, уоквирена осмехом. Кануо сам неколико капи воде на благо испуцале усне и помиловао образе, као и увек беспрекорно обријане. Пољубио сам га у чело и опростио се од њега.

У суботу пре подне возио сам се ауто-путем ка Горици. Имао сам на наступ у оквиру вечерње свечаности поводом прве годишњице СМО, дакле „словеначког мултимедијалног окна“, домишљатог приповедачког музеја, који су замејски Словенци подигли у Шпетеру у Недишкој долини (итал. *San Pijetro al Natisone*). Меткин телефонски позив ми је саопштио оно што смо већ неко време слутили, боље рећи знали. Томаж нас је напустио. Од прошле јесени борио се с раком.

Истекла је 2014. година, истекао је живот Томажа Шаламуна.

Као што знамо, родио се 4. јула 1941. у Загребу, детињство и младост провео је у Копру, а студентске године у Љубљани, да би потом неколико година живео у Мексику и Америци, док је редовно наступао на угледним међународним фестивалима и песничким рециталима. Већ у својој првој књизи песама *Покер* (1966), изабрао је јединствен, аутентичан стваралачки пут. Оштром језичком мачетом прокрчио је пут до различитих језичких ризница, а харизматичним ставом стављао на пробу различите друштвене и естетске норме. Умро је у свом дому, окружен вољенима и волећима, Метком, ћерком Аном и сином Давидом. Напустио нас је онако како је и живео: будних очију, благог осмеха и отворених дланова.

У суботу вече, у шпетерском музеју се пред стотину посетилаца одвијала свечаност: први део са округлим столом и други део са филмском презентацијом словеначке поезије од романтичног пионира до савремених цицибана. Словеначка поезија почиње са Францем Прешерном. С наступом Томажа Шаламуна претвара се у традицију. Модернизам је добио право на реч. Данас, ту реч у четрдесет и једној збирци поезије читамо код куће, а у различитим преводима многобројних преводилаца и преводитељки – буквално – по целом свету, укључујући и обе Америке и Кину. Никада до сада словеначка поезија није изнедрила естетику таквог глобалног домета, какав је

остварила са Шаламуновим опусом, често награђиваним у Словенији и у међународном простору, прошле године, на пример, „јужнословенским Нобелом“, Његошевом наградом.

На значај Шаламунове поезије подсетио нас је пригодним уводом Миха Обид, словеначки песник из Чедада и уредник свечане приредбе у СМО. Вест о песниковој смрти је тако нашла свој пут у, не медијску, већ живу јавност најпре на крајњој маргини словеначког културног простора. Како, пре свега, прикладно и речито!

Шаламун је, наиме, у свом уметничком делу непрестано прелазио рубове, баријере и границе, с обзиром на то да је истовремено живео у многим језицима, културама и личностима. Био је парадокс који хода: поезијом је у недра народне културе стављао експлозив и упркос казни и непријатним последицама подсмевао се „великој миси словеначког језика“, а у свакодневном животу се претварао у господина бечких манира и медитеранске живости. Љубазно је подметао други образ и несебично пружао подршку раду младих песника, позивао их на ручкове и снабдевао књигама, идејама и контактима.

Шаламун је имао нешто што посебно универзитетски стручњаци за књижевност никако не могу да сваре: имао је непољуљану веру у апсолутну позваност, веру у уметност која хронолошко време ставља у заграде и избацује нас из устањеног односа према свету, повлачи нас, дакле, у магијски круг, док нам истовремено сасвим јасно открива разлику између вокације с једне и професије с друге стране.

Вокација је позив, дакле позваност за нешто, док професија није ништа друго до световно поштовање норми и стандарда. Позив и позваност се у Шаламуновом делу открива помоћу стила којим уметничко дело лебди између „не више“ и „не још“. У трагању за таквим стилем он се, као што знамо, *уморио од слике свој ђлемеџа и исељио се*, а потом је почео да скупља и прерађује слике глобалног свакодневља.

Због тога нимало не чуди то да га традиционални хуманисти и ускогрудни националисти не воле: Шаламун пише на словеначком, иако границе његовог уметничког језика ни најмање нису границе његовог доживљајног и идејног света. Словеначким сензорима он додирује многобројне традиције из којих скупља речи и описе не би ли им потом дао песнички облик у којем ће засијати лепота оног „сасвим другог“. Тај облик је добио особине географске карте за радознали и дарежљиви дух који халапљиво и страсно бележи многобројне преображаје свакодневице и просејава их кроз сито личног искуства и оригиналне визије зато да би истовремено могао да размењује погледе са неухватљивим тренуцима и са вечношћу.

Што се мене тиче, ја гледам само кроз ветробранско стакло и бочне прозоре моје *xsare piccasso* на недељном повратку из Шпетера. Возим кроз промајну Випавску долину. Примећујем изненада завејано одвајање за Шемпас и... помишљам на ране седамдесете, када је уметничка група ОХО, чији члан је био и Томаж, испробавала живот у комуни на рубу овог села. Возим се крај Постојне уз дивље ударце буре и... сетим се прве половине осамдесетих када смо наступали у тамошњој библиотеци, пролазим крај Врхнике и... сетим се раних деведесетих и забавног заједничког ручка на убогом јулском извору Љубљанице, возим, и размишљам о нашем животу који кратко траје, журим кући да још једном зароним.

У шта? У књигу песама под насловом *Dojenčki* (Бебе), последњу од књига коју је аутор држао у рукама (књига песама *Орије* само што не изађе у Штудентској заложи). Како то знам? Мој примерак ове збирке Томажа Шаламуна краси посвета. Написана је дрхтавом руком уз захвалност за веома кратку импресију о њеном читању: песме из збирке *Dojenčki* читам претварајући се у тело преко којег пада поподневни пљусак ситних кристала и танких иглица који ствара помешана осећања зачуђености, блажености и бола. Мали извештаји са непрегледног терена по којем се креће песников дух, овде се успут састављају и већ испаравају као узорци на влажној кожи која се полако суши. *Dojenčke* читам са захвалношћу за откривање многобројних нијанси гипке душе и лебдећих речи, које су управо због тога и те како примерене за наш распадајући свет.



Напустио нас је песник, али његова песма траје и шири границе онога што је могуће изговорити. Увек изнова, наиме, изриче оно што се опире изрицању. Другим речима, о ономе о чему не можемо говорити, морамо говорити увек изнова, управо онако као што чујемо у *Оријама*:

Траву њодижеш.
Сјене њодижеш.

Небо њодижеш.

(Са словеначкој превела **Ана Ристовић**)